

YENİ SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞI: SİSTEM MEZUNİYETİ

Yavuz Saltık*

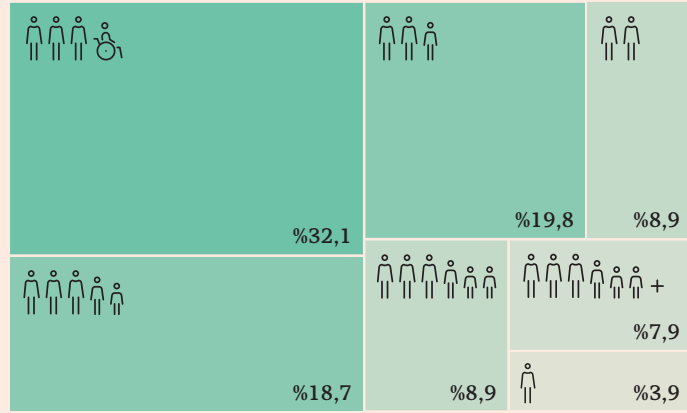
* İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Sosyal Hizmetler Daire Başkanı

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de özellikle son yıllarda gelir dağılımındaki adaletsizliklerin artması sonucu yoksulluk, en temel anlamıyla, bireylerin asgari yaşam ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli olan kaynaklara sahip olamama durumu olarak ifade edilmekte.¹ Sosyal yardım, yoksullukla mücadelede en çok kullanılan sosyal politika araçlarından. Yoksul olan ve bu durumdan kurtulma şansına sahip birey veya grupların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları maddi veya manevi unsurların sağlanması için yapılan uygulamalar bütünü olarak tanımlanıyor, ancak sosyal yardım, yararlanıcılardan herhangi bir beklenti olmaksızın, karşılıksız olarak yapılan sosyal hizmet uygulamalarından yalnızca biri.²

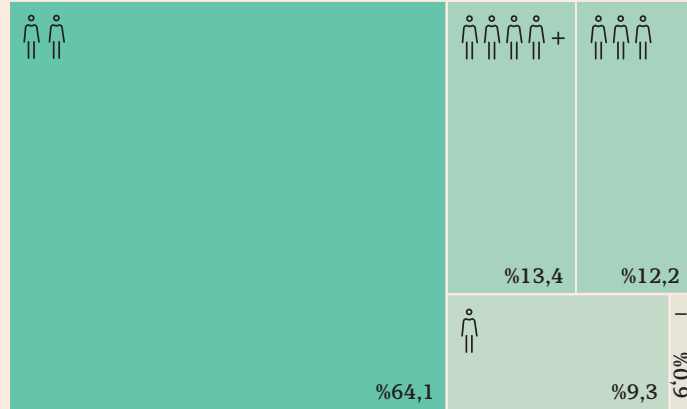
Dahası, sosyal yardımların bir amaç değil bir araç olarak sistemde yer alması ve sosyal politikanın odağını oluşturmaması gerekiyor. Sosyal politikanın amacı, bir toplumda sosyal adaleti yani eşit haklara ulaşma fırsatını o bireylere tahsis etmektir. Eşit hakların en başında kişilerin “çalışma hakkına” yani istihdama erişebilmesi yer alır. Bu nedenle istihdam, sosyal politikanın bireyi güçlendiren en önemli bileşenlerinden biri. Çalışabilir durumdaki vatandaşların istihdama yönlendirilmesi sosyal destek sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak görülmeli.

Sosyal Yardım Talebi Kabul Edilen Başvurularda;

Hane Büyüklükleri

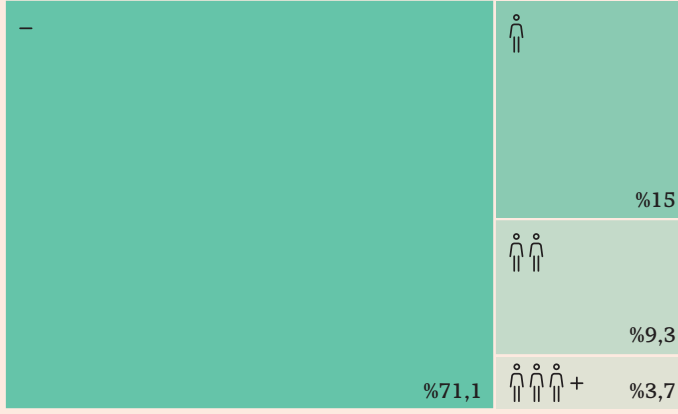
Yetişkin Sayıları

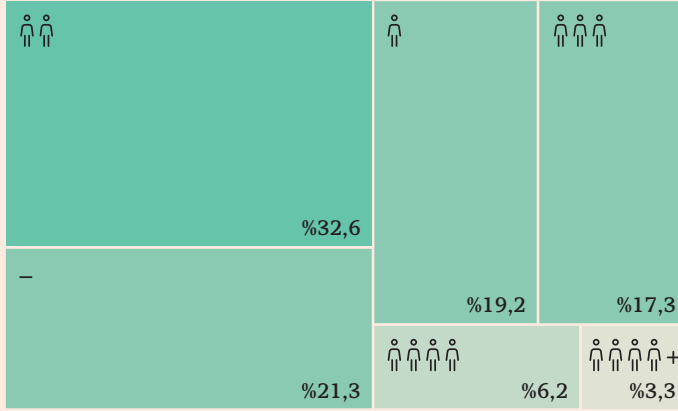
Engelli Bireyler

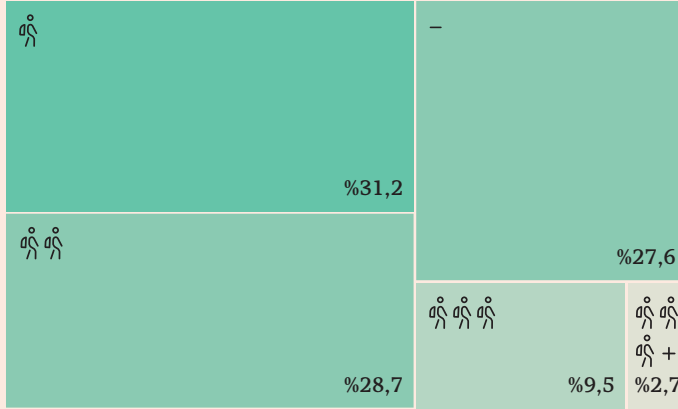
Yetişkin Çocuk Sayıları

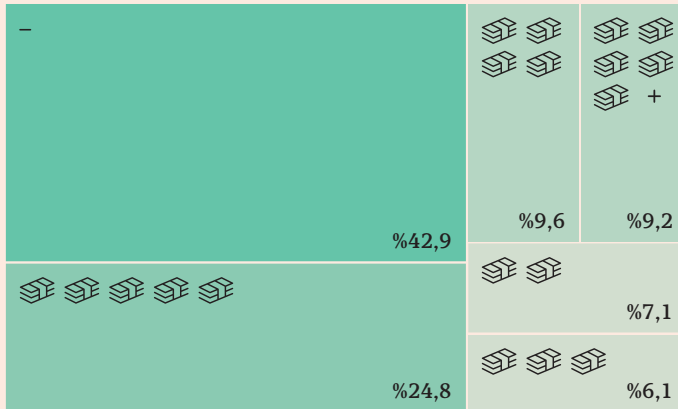
Çocuk Sayıları

Okula Giden Çocuk Sayıları

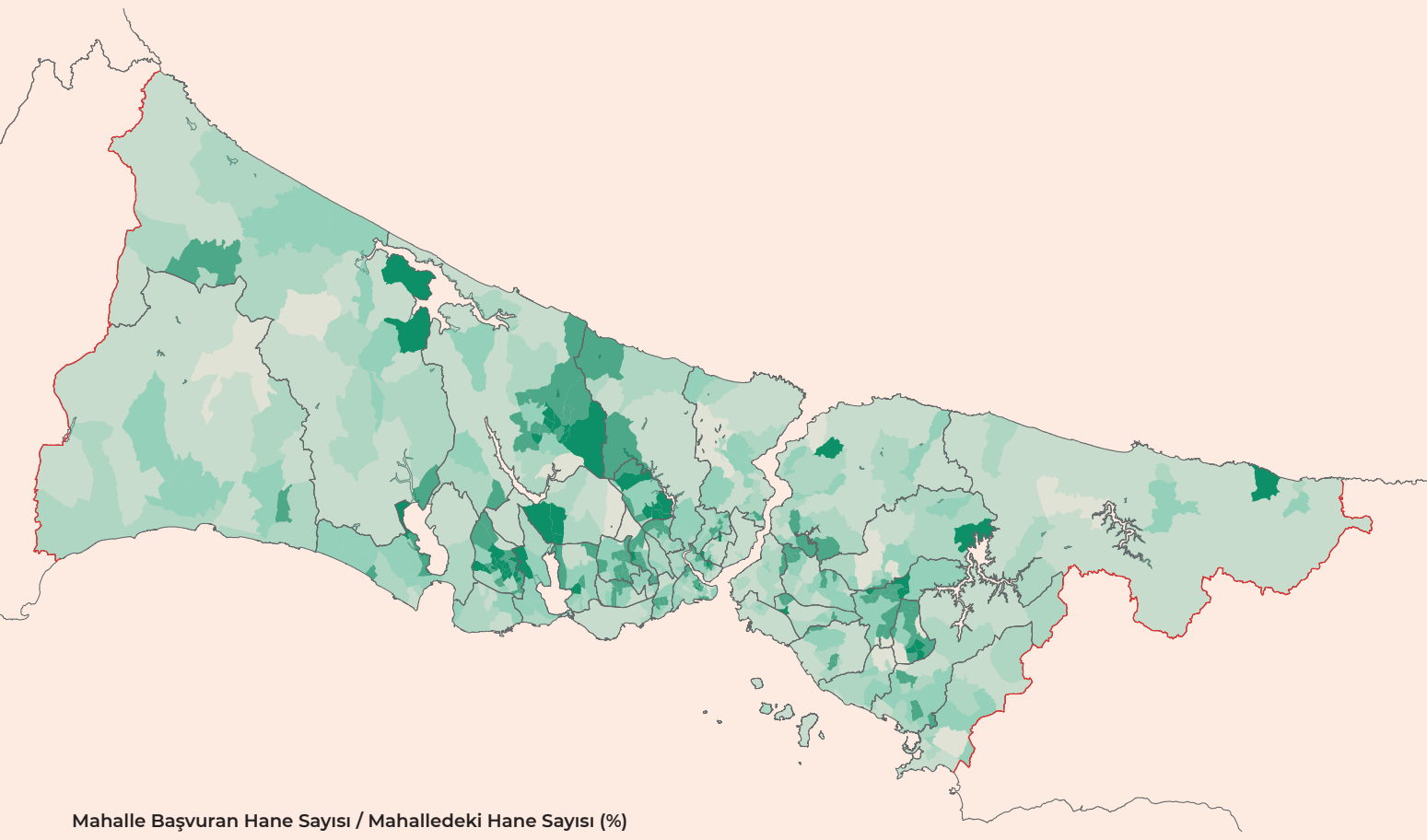
Gelir Durumu

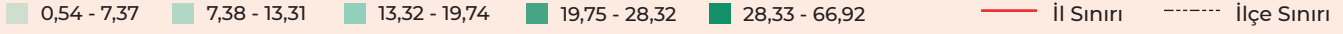
COVID-19 salgını ile birlikte yaşananlar istihdam yoluyla sosyal güçlendirmenin önemini bir kez daha ortaya çıkardı. Salgının ekonomi ve işgücü piyasalarında neden olduğu kayıplar, işsizliğin artmasına, temel yaşam ihtiyaçlarına erişimde zorluklar yaşanmasına ve hâlihazırda yoksul olan hanelere yenilerinin eklenmesini tetikledi. İstanbul'da da yoksulluk ve yoksulluk kaynaklı sorunların derinleştiğini, desteğe muhtaç hane sayısındaki artışı deneyimledik.³

Yoksullukla mücadelede hem merkezi hem de yerel yönetimler tarafından çeşitli sosyal politikalar üretiliyor. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) 2019 yılından önceki, yani bir önceki yönetiminin sosyal hizmet anlayışında; aynı ve nakdi yardımlarla sınırlı bir hizmet modeli mevcuttu. Bu yaklaşımın temel sosyal hizmet anlayışı olan sorunlara kalıcı çözümler üretmek yerine yoksulluk ve beraberinde getirdiği sorunları devam ettirdiğini, sosyal yardımların, sosyal yardım alan hanelerin geçim örneğünün bir parçası haline geldiğini, yoksulluğu ve yardıma bağımlı yaşamayı kalıcı hale getirdiğini kabul edebiliriz. Belediyede yeni yönetim görevi devraldıktan hemen sonra, hanenin iyilik ve refahını artırmaya yönelik çok yönlü bir sosyal hizmet modelini hayata geçirmeye başladı.

Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, işsizliğin ve ekonomik sorunların beraberinde getirdiği kent yoksulluğunu azaltmaya yönelik kalıcı çözümler geliştirmek amacıyla sosyal yardım sistemi içinde çalışabilir durumdaki vatandaşların istihdama yönlendirilmesi için "Sistem Mezuniyeti" projesini devreye aldı. Bu projenin genel olarak, sağlanan sosyal yardımların, kişi ve hane halklarının çalışma alışkanlıklarını kaybetmemeleri, kişileri kendilerine yeter ve çalışma yaşamına katılmaya hazır hale getirme işlevi görmesi hedefleniyor. Dünyanın birçok gelişmiş ülkesine baktığımızda da refah ve gelişmişlik seviyesi, sağlanan sosyal yardım sayısının fazlalığıyla değil; istihdamın fazlalığı ve sosyal yardıma muhtaç hane sayısının az olması ile ölçülmekte.

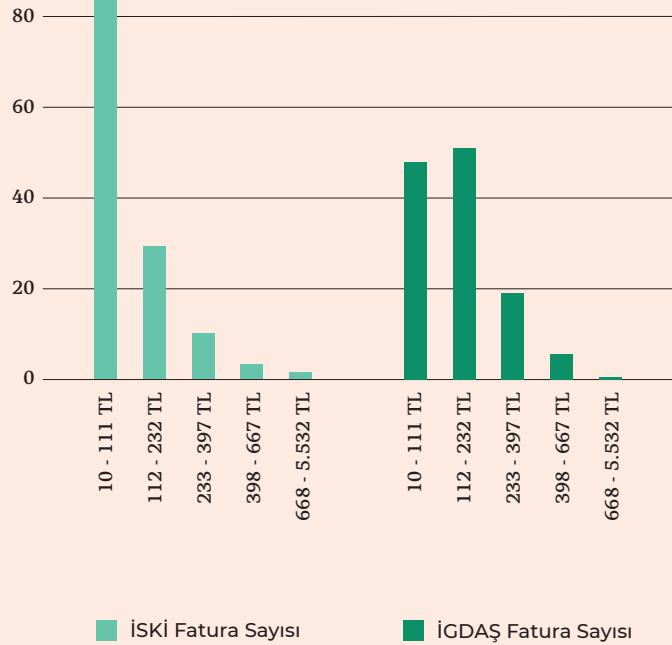

Mahalle Başvuran Hane Sayısı / Mahalledeki Hane Sayısı (%)

Sistem Mezuniyeti

İBB Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, 2020 yılında sosyal destekleri bütünlükçü olarak sağlamayı amaçladığı yeni programı olan Sosyal ve Ekonomik Destek Programı (SEDEP) ile “sosyal yardım” anlayışından “ekonomik ve sosyal güçlendirme” anlayışına geçti. Bu anlayış doğrultusunda, destek sistemi içerisindeki vatandaşları sadece maddi olarak desteklemenin dışında psiko-sosyal güçlenmelerini de amaçlayarak geniş çerçeveli, “hak temelli” sosyal hizmet yaklaşımını benimsedi. Daire Başkanlığı, bu yaklaşıma uygun politikalar üreterek her türden yoksulluğu her yerde minimize etmeyi amaçlıyor. Bu amaç doğrultusunda aşırı yoksullukla mücadelede etkili bir araç olarak görülen “Sistem Mezuniyeti” projesinin pilot çalışmasına da başladı. Amacı şu şekilde özetleyebiliriz: Belediyenin sosyal ve ekonomik destek sistemi içinde yer alan vatandaşları, hakları konusunda bilgilendirip yürütülecek etkili sosyal hizmet çalışmaları sonucunda iş ve meslek sahibi yaparak sistemden mezun etmek, üretime katkı sağlamak ve destek verilen değil desteğe ihtiyaç duymayan vatandaşların sayısını arttırmak.

İSKİ Fatura Sayısı İGDAŞ Fatura Sayısı

Askıda Fatura Uygulaması ile 35.990.143,35 TL değerinde 250.425 Fatura Ödenmiştir. (4 Mayıs 2020 - 7 Mayıs 2021)

SİSTEM MEZUNİYETİNE YÖNLENDİRME EKRANI

Kişi sistem mezuniyetine uygun mu?	
EVET	HAYIR
Eğitim durumu uygun mu? 	
EVET	HAYIR
Eğitim durumu açıklama	
İş tecrübesi uygun mu? 	
EVET	HAYIR
İş tecrübesi açıklama	
Psiko-sosyal açıdan uygun mu? 	
EVET	HAYIR
Psiko-sosyal açıklama	

GÖRÜŞME AŞAMASI

Yetkinlikler	İş Tecrübesi	Çalışmak İsteddiği Alan
Sertifikalar	Sektör	Sektör
Dil Bilgileri	Pozisyon	Pozisyon
Bilgisayar Becerileri		

SİSTEM MEZUNİYETİ AŞAMASI

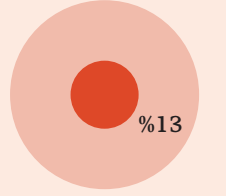
SÜREÇ TAKİBİ	
İşe Yerleştirildiği Tarih	İş Aidiyeti
İşe Yerleştirildiği Firma	Sosyal Yaşamda Meydana Gelen Değişim
İşe Yerleştirilen Pozisyon	Aile Yaşamında Meydana Gelen Değişim

Birçok ülkedeki benzer uygulamaların sonuçlarına baktığımızda bu yaklaşımın gizli ekonomik potansiyeli harekete geçirebileceğini ve hanelere yoksulluktan kurtulmak için daha güvenli, sürdürülebilir ve dirençli geçim kaynakları inşa edebileceğini görüyoruz. Bangladeş, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gana, Haiti, Kenya, Lesotho, Ruanda ve Zambiya'da olmak üzere hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve ulusal ajanslar tarafından benzer projeler uygulanıyor. Bangladeş, BRAC öncülüğünde CFPR programı ile aşırı yoksullukla mücadelede istihdam politikaları aracılığıyla önemli sonuçların alındığı bir örnek.⁴

Bu amaçlar çerçevesinde sistem mezuniyeti şu aşamalarla işliyor:

- Daire Başkanlığı tarafından sistem mezuniyeti konusunda bilgilendirilen sosyal çalışanların, SEDEP kapsamında gerçekleştirdiği hane ziyaretlerinde, başta kadınlar ve gençler olmak üzere sistem mezuniyetine uygun vatandaşların bilgileri, vatandaşın isteği dâhilinde sistem mezuniyetine ayrılan bir ekranda doldurulur.
- Ekranda gerekli bilgiler girildikten sonra elde edilen verilerden bir veri havuzu oluşturulur. Bu doğrultuda İBB iştiraklerinin ve yine belediyeye bağlı Bölgesel İstihdam Ofisleri (BİO) ile işbirliği içerisindeki özel şirketlerin ihtiyacı olan pozisyonlar dâhilinde mevcut havuzda gerekli tüm filtrelemeler yapıldıktan sonra adaylarla iletişime geçilip, görüşme planlaması yapılır.
- Daire Başkanlığı ve BİO işbirliğinde görüşme planlanan adaylar ile sosyal hizmet birimlerinde bir sosyal çalışmacı ve bir kariyer danışmanı aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilir. Görüşme aşamasında adayın psiko-sosyal değerlendirmesi sosyal çalışanlar tarafından tekrar yapılarak, detaylı bilgileri alınır.
- Görüşme aşamasında alınan bilgilere göre aday uygun görülen pozisyonlara yönlendirilir.
- Uygun pozisyon olmaması halinde BİO portalında vatandaşın kaydı yapılarak, uygun ilan beklenir. Destek alan vatandaş istihdam edildikten sonra bir yıl boyunca belirli periyotlarla (1, 3, 6, 9 ve 12. aylarda) takip edilir. Süreç sonunda hanedeki kişi başı gelir, sosyal destek için baz alınan kişi başı gelirin üzerine çıktığında vatandaş destek sisteminden mezun edilir. Takip aşamasında iş ve aile yaşamında meydana gelen değişimleri ölçmek adına vatandaşa sistem üzerinden belirli sorular yöneltilir. Elde edilen verilerin analizi ile sistem mezuniyeti süreci sonlandırılır.

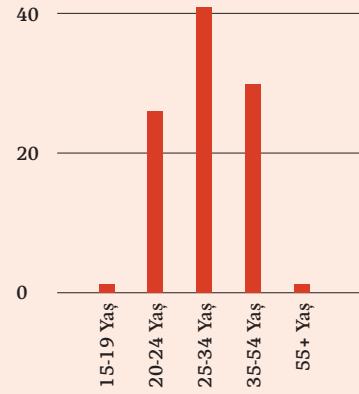
BİO'lara Başvuranların Yerleştirilme Oranı

Başvuru Sayısı
51.776

Yerleştirilme Sayısı
6.625

BİO'lara Başvuranların Yaş Dağılımı

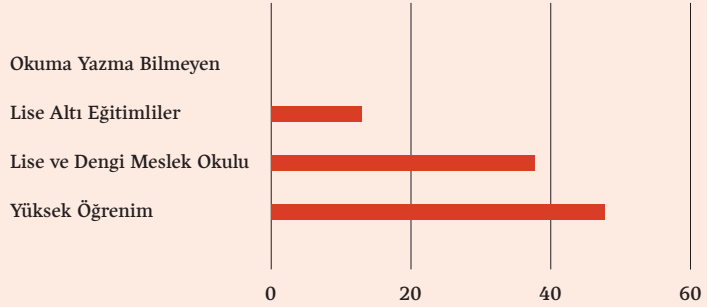
Örnekleriyle Sistem Mezuniyeti

Daire Başkanlığı, "Sistem Mezuniyeti" projesinde BİO aracılığıyla sağladığı istihdam olanakları dışında çeşitli kamu ve özel sektörlerindeki bazı firmalarla de işbirliği yaparak bu projenin sürekliliğini ve istihdam olanaklarını çeşitlendirmeyi hedefliyor.

İBB Meclisi'nde yakın zamanda açılacak olan 142 yeni Halk Ekmek büfesinin şehit yakınlarına, gazilere, %40 ve üzeri engeli olanlara, dul ve yetim çocuğu olan kadınlara tahsis edilmesi kararı alındı. Bu karar doğrultusunda sistem mezuniyeti veri havuzunda gerekli filtrelemeler yapılarak, sosyal yardım alan hanelere ulaşıldı ve görüşmeler planlandı. Ev incelemeleri ve yapılan görüşmeler sonrası uygun adaylar istekleri doğrultusunda gerekli birimlere yönlendirildi. İlk etapta 60 büfe; 15 şehit yakını, 15 gazi, 15 engelli, 15 boşanmış kadın tarafından işletilecek şekilde açıldı.

İBB'nin önemli projelerinden biri olan Yuvamız İstanbul'un 15 kreşinde istihdam edilecek aşçı ve aşçı yardımcılığı pozisyonlarının bir kısmı için de yine sosyal destek alan hanelerin olduğu veri havuzundan uygun adaylar listelenmiş, sosyal çalışanlar ve kariyer danışmanları aracılığıyla ön görüşmeler yapılmış, sonrasında uygun adaylar gerekli birimlere yönlendirilerek iş görüşmeleri yapılmıştı. Sosyal yardım alan hanelerde çalışabilecek kişilerin istihdamının da, hem İSMEK'te gerekli eğitimleri sunarak hem de BİO aracılığıyla özel sektördeki bazı firmalara yönlendirilerek sağlanması hedefleniyor. Örneğin bu amaç doğrultusunda yakın zamanda İSMEK tarafından motor kurye olmak isteyen adaylara A2 ehliyet kursu hizmeti verilecek, eğitimler sonucunda kursiyerlere MYK sertifikası ve anlaşma yapılan firmalarda iş bulma desteği sağlanacak.

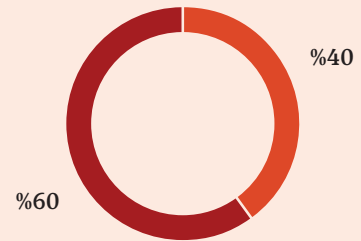
BİO'lara Başvuranların Eğitim Düzeyi

BİO'lara Başvuranlarında Cinsiyet Dağılımı

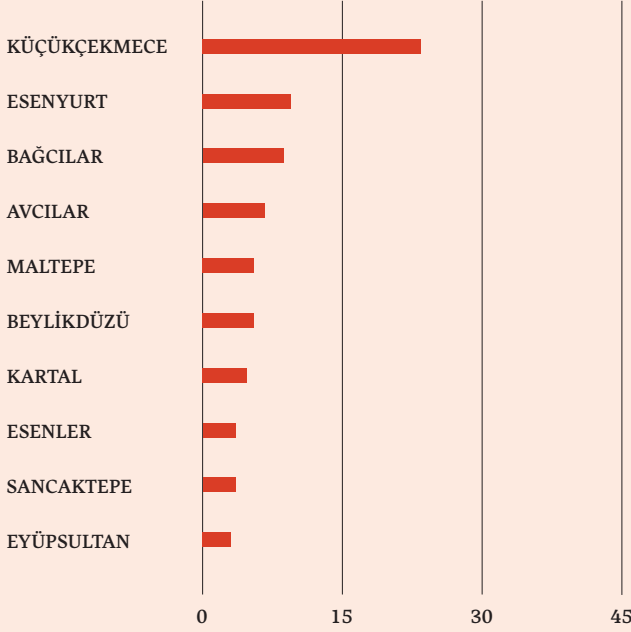

BİO'lara Başvuranların Cinsiyete Göre Yerleştirilme Oranı

■ Kadın ■ Erkek

BİO'lara Başvuranların İlçelerde Yerleştirilme Oranı

BİO'lara Başvuranların İşlere Yerleştirilme Oranı

Sonuç ve Değerlendirme

Dünyada yaşanan gelir adaletsizliğinin artması, COVID-19 gibi küresel salgın vb. gelişmeler yoksulluğun varlığını ve şiddetini derinleştirmekte. Bu şiddet etkisini yoksulluğun yaşandığı boyuta göre gösteriyor. Yardıma bağımlı halde yaşamaya alıştırmış nüfusu azaltmanın yoksullukla mücadelede en etkili yollardan biri olduğunu dünya deneyimleri gösteriyor. Özellikle kadınların ve genç işsizlerin işgücüne katılımı bu bağlamda oldukça önemlidir. 1990'lı yıllardan itibaren özellikle sosyal devlet anlayışının hâkim olduğu ülkelerde bu soruna yönelik çözümler çeşitlendi ve sosyal destek uygulamaları işsizlikle mücadele ve girişimciliği yaygınlaştırma yöntemlerinde yoğunlaştı. İşgücünün nitelikli bir hale getirilmesi ise sistemin başarıya ulaşması açısından olmazsa olmaz. İş dünyasının yetkililerini toplayıp işe birer kişi almalarını tavsiye ederek işsizliğe çözüm üretilemeyeceği de açık. İBB de "Sistem Mezuniyeti" gibi yeni sosyal politika anlayışlarını hayata geçirerek yoksullukla mücadelede kalıcı çözümler yaratmayı hedefliyor.

Notlar

- 1 Kaya, E. (2009). "Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli". Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 12-13.
- 2 SALDUZ, Ç., & Arslankoc, S. (2021). Yoksullukla mücadele politikalarında bir çözüm olarak sosyal yardımlar: Sosyal hizmet odaklı bir değerlendirme". Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1), 153-172.
- 3 COVID-19 salgın sürecinin ilk üç ayı içerisinde 1 milyonu aşkın İstanbullu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne sosyal destek almak için başvuruda bulunmuştur.
- 4 Devreux, S., & Sabates-Wheeler, R. (2015). Graduating from social protection? Editorial introduction. ids Bulletin, 46(2), 1-12.